

Bezbednosna saradnja EU i NATO

Srđan Gligorijević analizira odnos EU – NATO i bezbednosnu i odbrambenu politiku Evropske unije

Za vreme hladnog rata, prvenstveni garant odbrane i bezbednosti Zapadne Evrope bio je NATO, zasnovan na kolektivnoj odbrani svojih članica i odvracanju neprijatelja. Uporedo s tim, u Evropi se odvijala ekonomska i politička integracija. Čak i tada su se javljale razne inicijative s ciljem da se uobliči poseban evropski odbrambeni i bezbednosni profil.

Početakom devedesetih, s okončanjem sovjetske pretnje, NATO je u velikoj meri gubio prvenstveni razlog svog postojanja, dok je tadašnja sve integrisanija Evropska ekonomska zajednica postajala sve odgovornija i zainteresovanija za sopstvenu bezbednost, u svetu koji se brzo menjao. Alijansa je sprovela suštinska preispitivanja i prilagođavanja svoje misije i operativnog okvira, pripremajući se za mogući odgovor na novonastale izazove, dok se istovremeno uočavala težnja ka promeni ravnoteže odnosa između njena dva krila: onog američkog i onog evropskog. Unutar NATO-a uspostavljao se Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet koji je Evropljanima dao veću ulogu ali i veću odgovornost u obezbeđivanju sopstvene odbrane i bezbednosti u okviru Alijanse.

Istovremeno, temeljnim promenama u arhitekturi evropskog ujedinjenja, potpisivanjem Mاستrihtskog ugovora o Evropskoj uniji (EU) stvorila se mogućnost za obuhvatnije i intenzivnije delovanje EU na polju spoljne i bezbednosne

Srđan Gligorijević direktor je analitike Centra za međunarodne i bezbednosne poslove u Beogradu (ISAC Fond). Bio je šef istraživanja pri Centru za proučavanje odbrane i bezbednosti Instituta G17 i gostujući istraživač saradnik pri Institutu za studije bezbednosti Evropske unije u Parizu.

politike. Ugovorom o EU uspostavljena je i Zajednička spoljna i bezbednosna politika – CFSP (Common Foreign and Security Policy) predviđajući uobličavanje zajedničke odbrambene politike, koja bi, s vremenom, mogla voditi ka zajedničkoj odbrani.

Ono što se danas smatra zapadnim delom evroatlantskog prostora ima dva vodeća bezbednosna uporišta: NATO i EU. Dok se EU militarizovala, NATO je sve više razvijao svoj politički karakter. Obe organizacije istovremeno su napravile iskorak u globalnim okvirima, van svojih tradicionalnih prostora delovanja. Poslednjih desetak godina, međutim, potvrdilo je da SAD i EU, odnosno EU i NATO ne moraju uvek da dele iste interese, percepciju bezbednosnih izazova i način odgovora na njih.

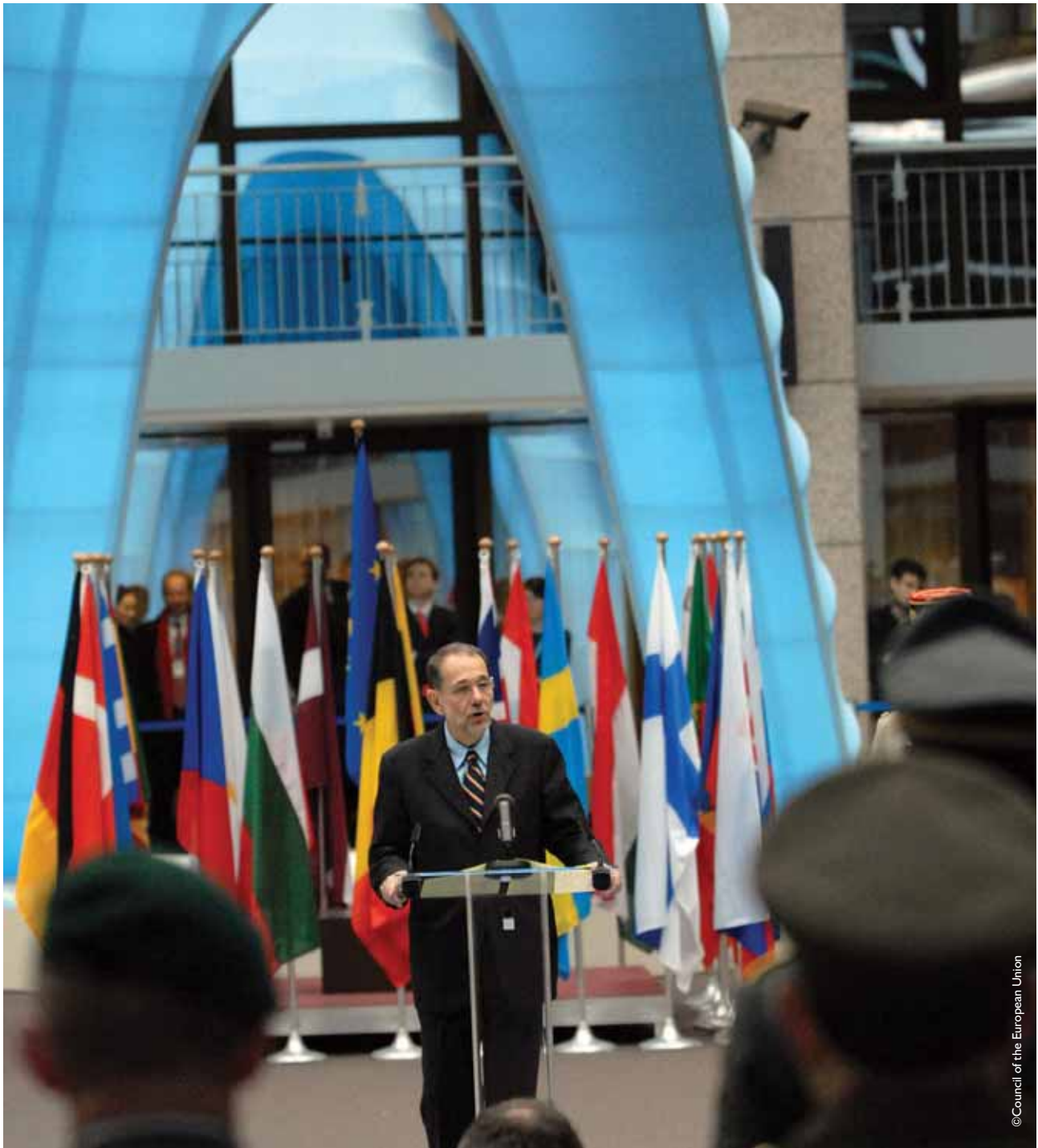
EU kao novi bezbednosni činilac

Bilo je potrebno nekoliko godina i niz teških iskustava suočavanja s krizama i oružanim sukobima u neposrednom susedstvu, da bi EU odlučila da krene ka stvaranju prepoznatljivije Evropske bezbednosne i odbrambene politike – ESDP (European Security and Defence Policy). Iako ograničen nizom suštinskih i formalnih problema, ESDP je, u međuvremenu, dobio puno opravdanje za svoje postojanje. U proteklih osam godina, od svog nastanka, ESDP se profilisao kao jedan od najdinamičnijih vidova funkcionisanja EU. Smatra se da je postao faktor koji na izvestan način ispituje zrelost Unije i usmerava njen dalji razvoj.

Osim preko NATO-a, u posleratnom su periodu neke države EU ostvarivale i dodatnu garanciju sopstvene bezbednosti preko Zapadnoevropske unije – WEU (Western European Union) iako ta institucija nije imala vojna sredstva na raspolaganju. Ipak, odražavajući novo strateško okruženje, posle završetka hladnog rata, WEU je juna 1992. godine, formulisala takozvane Peterburške zadatke, u kojima bi se mogle angažovati snage njenih članica:

- Humanitarni zadaci i zadaci spasavanja,
- Zadaci očuvanja mira,
- Borbeni zadaci u kriznom menadžmentu, uključujući i nametanje mira.

Na samitu u Mاستrihtu, lideri Evropske zajednice odlučili su da Zapadnoevropska unija postane sastavni deo daljeg razvoja Zajedničke spoljne i bezbednos-

EU i NATO: Partnerstvo kroz aranžman Berlin plus

ne politike. Njoj je namenjena uloga da obrađuje i sprovodi odluke i postupke EU koji se tiču odbrane. Šest godina kasnije, 1997. godine, u Amsterdamu su šefovi država i vlada EU podržali ideju da EU uspostavi bliži institucionalni odnos sa WEU, s namerom da se Zapadnoevropska unija postepeno integriše u strukturu EU. Tom je prilikom EU dobila mogućnost pristupa operativnim kapacitetima, a Peterburški zadaci su, na

predlog Švedske i Finske, uneti u Amsterdamski ugovor, u članu 17.

WEU ipak nije bila sposobna da obezbedi efikasnu i uverljivu odbrambenu osnovu za nove izazove s kojima su se Evropljani suočili, a koji nisu bili direktno ugrožavanje teritorijalnog integriteta članica EU. Osim toga, WEU nije imala dovoljan autoritet koji bi joj omogućio da sprovede svoj novi mandat.

U svakom slučaju, pokazalo se da EU nije bila uspešan spoljnopolitički činilac u trenutku kad se na prostoru Balkana rasplamsavao sukob. S druge strane, ni NATO nije bio spreman da se aktivno uključi u balkanski sukob, sve dok pod pritiskom SAD to nije učinjeno 1994. godine. Izbijanjem krize na Kosovu i Metohiji i bombardovanjem Savezne Republike Jugoslavije 1999. godine, pokazale su se duboke razlike i podele između SAD i njenih evropskih saveznika u NATO-u. Samim tim, nije bilo jasno da li će, i na koji način, Vašington i dalje igrati vodeću ulogu u obezbeđivanju mira na evropskom tlu.

Polazna tačka formulisanja ESDP-a vezuje se uz britansko-francuski samit, u francuskoj luci Sen Malo 3. i 4. decembra 1998. godine. Francuski predsednik Žak Širak i britanski premijer Toni Bler delili su gledište da posle završetka hladnog rata i sukoba na Balkanu, EU mora preuzeti veću odgovornost za odbranu i bezbednost na kontinentu. U skladu s tim, odvijao se ovaj skup, koji će postaviti polazne principe ESDP-a. Na kraju samita, predstavljena je Deklaracija iz Sen Maloa kojom se, osim ostalog, potvrđuje da bi EU trebalo da bude u položaju da igra svoju punu ulogu na međunarodnoj pozornici.

U deklaraciji se navodi da EU mora imati sposobnost za autonomno delovanje, podržanu od uverljivih vojnih snaga, mehanizmima odlučivanja o njihovoj upotrebi i spremnošću da to i učini, da bi se odgovorilo na međunarodne krize. U istom se dokumentu, takođe, navodi da Evropa ima potrebu za ojačanim oružanim snagama koje mogu brzo reagovati na nove rizike i koje su podržane jakom i konkurentnom evropskom vojnom industrijom i tehnologijom.

Od samog početka, razvoj ESDP-a pratilo je nepoverenje iz SAD. To je nepoverenje prisutno do danas. Britanski premijer Bler, koji je i jedan od rodonačelnika pokretanja ESDP-a, često je američkim predsednicima Klintonu i Bušu morao da objašnjava da razvoj ESDP-a neće narušiti značaj i jedinstvo NATO-a. Uglavnom, SAD su, pogrešno, ESDP videle kao francuski izum koji ima za cilj urušavanje Alijanse, a američki stav prema autonomnoj evropskoj odbrani i bezbednosti često je bio odraz američko-francuskih odnosa.

Visoki američki zvaničnici, predvođeni državnim sekretarom Medlin Olbrajt otvoreno su ispoljavali zabrinutost zbog Blerove i Širakove inicijative, za koju su

Sastanak Severnoatlantskog saveta i Političko-bezbednosnog komiteta EU

smatrali da može dovesti do raskola u odnosima SAD i Evrope i narušiti jedinstvo NATO-a. Neposredno posle samita u Sen Malou, Medlin Olbrajt je iznela strepnje zbog zaključaka skupa, apelujući da razvoj novopokrenute inicijative ne dovede do razdvajanja bezbednosnih aktivnosti NATO i EU, do dupliranja sposobnosti i kapaciteta atlantskih saveznika i, na kraju, do diskriminacije članica NATO-a koje nisu deo EU.

Na EU samitu u Kelnu, juna 1999. godine, čitava je Unija prihvatila ciljeve postavljene u Sen Malou. Zajednička deklaracija koju su tom prilikom usvojili evropski lideri u velikoj meri odražava duh Deklaracije iz Sen Maloa. Slično njoj, i Kelnska deklaracija utvrđuje da bi EU trebalo da razvije potrebne sposobnosti i kapacitete da bi se angažovala u misijama kriznog menadžmenta koje bi sama predvodila. Kelnska deklaracija, takođe, potvrđuje da Alijansa ostaje osnov zajedničke odbrane njenih članica, kao i da će jača evropska uloga doprineti spremnosti Alijanse za 21. vek. Ugovorom iz Nice, iz 2000. godine, ESDP je dobio i formalni osnov i uveden je u institucionalnu strukturu EU.

S obzirom na to da Zapadnoevropska unija, i pored nastojanja da se integriše kao sastavni deo EU, nije mogla da obezbedi institucionalne uslove za funkcionisanje nastajućeg ESDP-a, zbog različitih metoda rada dve organizacije, nedostatka konsenzusa u pogledu uloge WEU i nespremnosti vodećih država EU da joj daju vidljiviji oblik, krenulo se u definisanje novog efikasnog mehanizma prilagođenog novim okolnostima.

Na samitu EU u Helsinkiju, decembra 1999. godine, Evropski savet je postigao dogovor o institucionalnim aranžmanima kojima bi se obezbedila politička kontrola i strateško usmerenje za moguće misije koje bi predvodila EU, uspostavljajući Političko-bezbednosni komitet, Vojni komitet i Vojni štab. Tada su definisane uloge novih bezbednosnih institucija i njihov okvir. Odlučeno je da te institucije moraju da obezbede članicama EU efikasan mehanizam donošenja odluka u slučaju kriza, zatim procenu situacije i obaveštajno pokrivanje, kao i strateško planiranje.

Evropa u alijansi

Uprkos velikim iskušenjima, nesumnjivo je da su NATO i EU u strateškom partnerstvu, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog činjenice da od 26 država članica NATO, njih 21 istovremeno su i članice EU. Osim toga, najveći broj vojnika u misijama NATO širom sveta, dolazi upravo iz država EU, što je posebno uočljivo na primeru Avganistana. Takođe, isključivi doprinos stvaranju, popuni i razvoju NATO snaga za reagovanje – NRF (NATO Response Force) dolazi upravo od država članica EU.

Odgovarajući na zahteve za većom evropskom prepoznatljivošću u okviru NATO-a, u Strateškom konceptu Alijanse iz 1991. godine prvi put se zvanično spominje evropski odbrambeni i bezbednosni identitet. U njemu se iznosi uverenje da razvoj evropskog bezbednosnog identiteta i odbrambene uloge, koji se odražava u jačanju evropskog stuba u okviru Alijanse, neće služiti samo interesima evropskih država nego će, istovremeno, osnažiti integritet i delotvornost čitave Alijanse.

U skladu s tim, tokom NATO samita NATO-a u Briselu 1994. i naročito na sastanku ministara odbrane država članica NATO u Berlinu 1996. godine, afirmisano je postojanje Evropskog odbrambenog i bezbednosnog identiteta. Takođe su usaglašeni predlozi da Zapadnoevropska unija prilikom planiranja i izvođenja sopstvenih operacija, dobije pristup kapacitetima Alijanse. Koncept odvojenih ali ne i razdvojenih snaga, koji je definisan tom prilikom, pružao je mogućnost da WEU može brzo postati operativna, bez potrebe dupliranja komandi i štabova. Na NATO samitu u Vašingtonu 1999. godine, dodatno su razvijeni mehanizmi koji su Evropljanima omogućavali pristup raspoloživim kapacitetima NATO za izvođenje samostalnih operacija.

Politička saradnja i konsultacije EU i NATO

Politički odnos i veza između NATO i EU simbolično su obeleženi i ličnošću Havijera Solane, koji je u skoro punom mandatu bio čelni čovek Alijanse, a kasnije je postao ono što se naziva lice i glas EU na međunarodnoj sceni.

Od decembra 1995. do oktobra 1999. godine Solana je obavljao dužnost generalnog sekretara NATO-a, kad je imenovan za visokog predstavnika EU za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i generalnog sekretara Saveta EU.

Ubrzo zatim, a u skladu s prenošenjem većine ovlašćenja WEU na EU, Havijer Solana je postao i generalni sekretar Zapadnoevropske unije. Novi petogodišnji mandat kao visokom predstavniku EU za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i generalnom sekretaru Saveta EU, potvrđen je jula 2004. godine. U tom svojstvu, Solana, osim ostalog, vodi politički dijalog s trećim stranama u ime Saveta EU. Važan aspekt političkog dijaloga EU čine i saradnja i konsultacije s NATO-om.

Kao formalni početak institucionalnih odnosa između NATO-a i EU smatra se razmena pisama između generalnog sekretara NATO Džordža Robertsona i Švedske, predsedavajuće države EU, 24. januara 2001. godine. Tom prilikom postavljeni su okviri saradnje i modaliteti za konsultacije između dve organizacije. Njima je, pored ostalog, predviđeno održavanje zajedničkih sastanaka, i na nivou ministara spoljnih poslova, i na nivou ambasadora.

Već 30. maja 2001. godine, u Budimpešti, na marginaima ministarskog sastanka Severnoatlantskog saveta – NAC (North Atlantic Council) došlo je i do prvog formalnog sastanka ministara spoljnih poslova država članica NATO i EU. Od tada, oni su se nekoliko puta sastajali neformalno – u Njujorku septembra 2005; u Briselu decembra 2005. i u Sofiji aprila 2006.

Konsultacije između NATO i EU prvenstveno se odvijaju putem redovnih zajedničkih sastanaka na ambasadorskom nivou Političko-bezbednosnog komiteta EU i Severnoatlantskog saveta, najmanje tri puta tokom polugodišta. Tim sastancima obavezno prisustvuju generalni sekretar NATO i visoki predstavnik EU za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku. Na njima se raspravlja o bezbednosnim pitanjima od interesa za obe organizacije, razmenjuju se informacije i planiraju zajedničke aktivnosti.

Teme o kojima se raspravlja uglavnom su: EU misija EUFOR-a *Altea* (*Althea*) u Bosni i Hercegovini, opšta bezbednosna situacija na zapadnom Balkanu, kao i usklađivanje razvoja vojnih sposobnosti obe organizacije. U poslednje vreme, na dnevnom redu konsultacija nalazi se i stabilizacija prilika u Avganistanu i stanje na Kosovu i Metohiji, naročito posle utvrđivanja konačnog statusa pokrajine. Pored toga, EU i NATO razmenjuju informacije o aktivnostima na polju borbe protiv terorizma, širenja oružja za masovno uništenje i zaštite stanovništva od mogućih hemijsko, biološko, nuklearnih napada.

Pretečom konsultacija u ovom obliku može se smatrati sastanak Severnoatlantskog saveta i tek u začetku prelaznog Političko-bezbednosnog komiteta EU, 19. septembra 2000. godine. Ipak, prvi put u punom kapacitetu, ova dva tela sastala su se 5. februara 2001. godine. Dve države članice EU, Malta i Kipar, ne učestvuju na zajedničkim sastancima Političko-bezbednosnog komiteta i Severnoatlantskog saveta, kad se na njima raspravlja o poverljivim temama i dokumentima iz okvira delovanja NATO-a. To je posledica turskog protivljenja, a kao tobožnji razlog navodi se

da ove dve države nisu deo programa Partnerstvo za mir i da, samim tim, nemaju potpisane bezbednosne sporazume se Alijansom.

Pored sastanaka na ambasadorskom nivou, konsultacije se održavaju i na sastancima vojnih komiteta NATO i EU, dva puta tokom polugodišta. Iako se u okviru Vojnog komiteta NATO i Vojnog komiteta EU sastaju načelnici generalštabova država članica NATO i EU, njihova se aktivnost uglavnom ostvaruje preko aktivnosti njihovih vojnih predstavnika – MILREP (Military Representative). U većini slučajeva, kod država koje su istovremeno članice i NATO i EU, MILREP je jedna ista ličnost.

Takođe, bez nekog uobičajenog rasporeda, redovno se održavaju sastanci visokog predstavnika EU za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i generalnog sekretara NATO-a, kao i službenika sekretarijata Saveta EU i međunarodnog sekretarijata NATO. Dan posle terorističkih napada na SAD, 11. septembra 2001. godine, Džordž Robertson, generalni sekretar NATO, učestvovao je u konsultacijama sa Svetom EU, na kojem se analizirala međunarodna situacija nakon napada.

Vojne sposobnosti EU i NATO

Na EU samitu u Helsinkiju, decembra 1999. godine, postavljen je helsinški vodeći cilj koji je predviđao da se do 2003. u punom kapacitetu stvore evropske snage za brzo reagovanje, koje bi činilo oko 60.000 vojnika, osposobljenih za razmeštanje u roku od 60 dana, s manjim delom koji bi se mogao rasporediti i brže, održivih do jedne godine. Te snage bile bi osposobljene za izvođenje svih Peterburških zadataka.

U ostvarenju tog ambicioznog cilja EU se, međutim, suočila s nekoliko krupnih iskušenja.

Mnogim evropskim snagama nedostaje standardizovana vojna obuka, usklađen komandni sistem, kao i moderno naoružanje i oprema koji bi podržali izvođenje Peterburških zadataka. Poređenja radi, prema podacima Evropske odbrambene agencije za 2005. godinu, ukupni troškovi za odbranu članica EU iznosili su 193 milijarde evra, dok su u slučaju SAD iznosili čak 406 milijardi evra. Evropske armije još uvek nemaju dovoljne vazduhoplovne i mornaričke transportne kapacitete za prevoz trupa i naoružanja u krizna područja. Istini za volju, u svrhu prevazilaženja ovog problema, u toku su veliki multinacionalni programi, kao što je nabavka transportnog aviona erbas A400M. Takođe, kvaliteta evropskih komandnih, kontrolnih, komunikacijskih i obavestajnih kapaciteta koji bi podržali operacije upravljanja krizama nije zadovoljavao potreban nivo.

Da bi se prevazišli navedeni problemi, države članice EU su, na samitu u Lejkenu, decembra 2001. godine, usvojile Evropski akcioni plan za sposobnosti. Akcioni plan je uspostavio proceduru za upravljanje doprinosima država članica i unapredio koordinaciju između njihovog vojnog planiranja i zajedničkog planiranja na nivou čitave EU,

pre svega preko stručnih panela na kojima se vrše procene potrebnih sposobnosti i pronalaze moguća rešenja.

Junu 2004. godine u Briselu Evropski savet usvojio je Vodeći cilj 2010 koji se, kao dopuna, nastavlja na helsinški vodeći cilj. Novi Vodeći cilj ponavlja opredeljenost unije da odgovori odlučnom i brzom akcijom na sve zahteve Peterburških zadataka.

Ključna tačka Vodećeg cilja 2010 jeste usvajanje koncepta borbenih grupa koje podrazumevaju stvaranje jedinica veličine bataljona sa po 1.500 vojnika iz jedne ili više država, za raspoređivanje u žarištima sukoba širom sveta. Borbene grupe moraju biti spremne da se rasporede bilo gde u svetu, u roku od 5–10 dana, i sposobne da osiguraju neku oblast najviše do 30 dana, a po mogućnosti, i do tri meseca. Pored Peterburških zadataka, od borbenih grupa se očekuje da mogu učestvovati i u novim vrstama misija, predviđenih Evropskom strategijom bezbednosti, kao što su: operacije razoružanja, podrška trećim zemljama u borbi protiv terorizma i reforma sektora bezbednosti. Januara 2007, borbene grupe EU dostigle su punu sposobnost za obavljanje dve odvojene operacije, koje bi se pokrenule skoro istovremeno. U svakom trenutku, po dve borbene grupe nalaze se u stanju pripravnosti i menjaju se prema utvrđenom rasporedu, na pola godine.

Takođe, u julu 2004. godine, počela je s radom i Evropska odbrambena agencija. Svrha osnivanja Agencije bila je da podrži Svet EU i države članice u njihovom nastojanju da unaprede odbrambene kapacitete EU u kriznom menadžmentu, da podstakne saradnju na polju namenske industrije na evropskom nivou, i da ojača temelje evropske namenske industrije i tehnologije.

U skladu s nastojanjima NATO-a da obavlja nove misije na velikim udaljenostima, kao i da odgovori na bezbednosne izazove poput terorizma i širenja oružja za masovno uništenje, na samitu u Pragu, u novembru 2002. godine, šefovi država i vlada članica Alijanse obavezali su se da unaprede operativne sposobnosti sopstvenih oružanih snaga u određenim oblastima, pojedinačno i zajednički. Sistem mera i mehanizama za usklađivanje tog procesa nazvan je Praške obaveze o sposobnostima. U okviru Praških obaveza o sposobnostima države članice su se obavezale da unaprede sposobnosti u oko 400 različitih oblasti, među kojima se posebno izdvajaju vazdušni i pomorski transport snaga, zatim hemijska, biološka, radiološka i nuklearna zaštita, kao i obavestajni i radarski kapaciteti.

Pored pokretanja Praških obaveza o sposobnostima i korenite reforme komandne strukture, na NATO samitu u Pragu predstavljen je i koncept NATO snaga za reagovanje – NRF. To su združene snage sačinjene od kopnene, pomorske i vazduhoplovne komponente. Stoje na raspolaganju Severnoatlantskom savetu za delovanje u kriznim situacijama. Rasporedive su u roku od 5 do 30 dana, za dejstva unutar evroatlantskog prostora ili van njega. Održive su do 30 dana, uz mogućnost produženja. NRF mogu biti

Dijalog čelnika NATO i EU doprineo je razvoju strateškog odnosa dve organizacije

upotrebljene za humanitarne zadatke, protivterorističke akcije, operacije blokade, evakuaciju civila, akcije podrške diplomatiji. NATO snage za reagovanje mogu samostalno delovati ili biti upotrebljene kao prethodnica većih snaga u nekoj operaciji. Oktobra 2006. godine NATO snage za reagovanje postale su potpuno operativne, sa oko 25.000 trupa. Tokom 2005. godine, NATO snage za reagovanje bile su upotrebljene za pomoć postradalima od uragana Katrina u SAD i zemljotresa u Pakistanu.

Poslednja decenija 20. veka obeležena je izmenjenim strateškim okolnostima u kojima se našao svet, naročito nakon terorističkih napada na SAD, 11. septembra 2001. godine, što je nametnulo novi pristup aktuelnoj ulozi i nameni oružanih snaga. Pored ostalog, preispitivanje klasične uloge vojske posledica je smanjenja tradicionalnih bezbed-

nosnih pretnji i izazova, i pojave novih. Opadanjem značaja koncepta odbrane teritorije i stavljanjem naglaska na razvoj koncepta upotrebe snaga na velikim daljinama (prevashodno u mirovnim misijama) kao i tendencijom napuštanja ročne službe i smanjenjem broja – a povećanjem kvaliteta – pripadnika oružanih snaga, menja se dotadašnja preovlađujuća bezbednosna kultura. Uz to, proces aktuelne transformacije uvodio je moderne tehnike ratovanja u evropske vojske.

Sve to je postavilo dodatne zahteve pred evropske države u smislu razvoja novih sposobnosti. U EU, 1.700.000 ljudi nosi vojnu uniformu, ali je od njih samo 170.000 vojnika sposobnih za borbene zadatke, dok je opet od njih, svega 40.000–50.000 vrhunski spremno za delikatne operacije koje podrazumevaju Peteburški zadaci. S druge strane, NATO snage za reagovanje sačinjene su prvenstveno od evropskih trupa. Otuda se jasno vidi da obe ove inicijative imaju samo jedan izvor snaga kojima se od evropskih vojski popunjavaju i NATO snage za reagovanje i borbene grupe EU.

Zbog toga je, 19. maja 2003. godine počela s delovanjem NATO – EU grupa za sposobnosti, s ciljem obezbeđivanja postojanosti, transparentnosti i međusobnog podsticanja razvoja sposobnosti zajedničkih kako NATO-u tako i EU. Drugim rečima, u cilju koordinacije napora koji se sprovedu putem Evropskog akcionog plana za sposobnosti i Praške obaveze o sposobnostima. Saradnja se

prvenstveno ostvaruje razmenom informacija o međusobnim dostignućima u ovoj oblasti.

Saradnja u kriznom menadžmentu

Ključni korak u definisanju strateškog partnerstva i određivanju praktičnog odnosa između NATO-a i EU, načinjen je 16. decembra 2002, potpisivanjem EU–NATO deklaracije o Evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici – ESDP. U njoj se potvrđuje da NATO ostaje temelj kolektivne odbrane njenih članica i da snažnija evropska uloga doprinosi vitalnosti Alijanse, naročito na polju kriznog menadžmenta.

Deklaracija navodi šest principa na kojima se temelji strateški odnos NATO i EU: partnerstvo; međusobne konsultacije, dijalog, saradnja i transparentnost; poštovanje

interesa država članica EU i NATO; poštovanje principa Povelje Ujedinjenih nacija i usaglašen, jasan i međusobno podsticajan razvoj vojnih sposobnosti zajedničkih obema organizacijama.

Sveobuhvatni okvir praktične saradnje u oblasti kriznog menadžmenta između NATO i EU jeste paket sporazuma između dve organizacije poznat i kao Berlin-plus. Reč je o sastanku ministara odbrane NATO država održanog u Berlinu 1996. godine na kome su postavljene osnove po kojima Zapadnoevropska unija pristupa NATO kapacitetima tokom izvođenja samostalnih operacija rešavanja kriza. Ceo aranžman su zaključili visoki predstavnik EU Havijer Solana i generalni sekretar Alijanse Džordž Robertson 17. marta 2003. godine. Finaliziranje Berlin-plus aranžmana bilo je blokirano gotovo tri godine od Turske i Grčke zbog pitanja stepena uticaja članica NATO koje nisu članice EU, na proces donošenja odluka u vezi EU operacija. Najvažnija pitanja koja su obuhvaćena i regulisana Berlin-plus aranžmanima jesu:

- omogućavanje pristupa EU operativnom planiranju NATO-a;
- korišćenje NATO vojnih aktiva i potencijala u operacijama pod vođstvom EU;
- korišćenje Vrhovne komande savezničkih snaga u Evropi – SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) za operacije pod vođstvom EU. Ovaj element takođe definiše da se zamenik vrhovnog komandanta savezničkih snaga u Evropi – DSACEUR može staviti na raspolaganje EU, kao glavni komandant neke operacije EU, koja se izvodi u okviru Berlin-plus aranžmana;
- prilagođavanje sistema planiranja odbrane NATO, tako da snage budu na raspolaganju i za potrebe operacija pod vođstvom EU.

Nekoliko dana pre zaključenja Berlin-plus aranžmana, tačnije 14. marta 2003. godine stupio je na snagu bezbednosni sporazum između NATO i EU. Njemu je prethodio prelazni sporazum o bezbednosti informacija koji su još u julu 2000. godine postigli NATO i sekretarijat Saveta EU, a kojim je regulisana razmena poverljivih informacija.

Evropski savet je decembra 2003. godine usvojio dokument Evropska odbrana: NATO/EU konsultacije, planiranje, operacije, na osnovu kojeg je oktobra 2005. godine postignut dogovor o stalnim vojnim aranžmanima kojima se obezbeđuje saradnja NATO i EU na operativnom nivou.

U skladu s tim 3. novembra 2005. godine, NATO je uspostavio stalni tim za vezu u okviru Vojnog štaba EU, koji trenutno vodi mađarski pukovnik Gabor Horvat. Evropska unija je 1. marta 2006. uspostavila ćeliju za planiranje u SHAPE-u, na čijem je čelu austrijski pukovnik Kristijan Placer. NATO tim i EU ćelija imaju prvenstveni zadatak da obezbede nesmetanu saradnju i komunikaciju na vojnom polju između Alijanse i Evropske unije. Pored toga, EU ćelija u SHAPE-u ima i zadatak

da unapredi pripreme operacija Evropske unije koje se odvijaju u okviru Berlin-plus aranžmana i, u tom slučaju, da podrže DSACEUR-a u obavljanju dužnosti glavnog komandanta operacije. U sedištu južnog krila NATO u Napulju nalazi se i jedanaestočlani EU tim koji predstavlja ključni element koordinacije s NATO operacijama na Balkanu, naročito u oblasti obaveštajne delatnosti i angažovanja rezervnih snaga.

Berlin-plus operacije

Prvi ispit delotvornosti operativne saradnje NATO i EU bila je operacija *Konkordija* (*Concordia*) u Makedoniji, od 31. marta do 15. decembra 2003. godine. *Konkordija* je bila prva vojna operacija koju je preduzela EU u svojoj istoriji, i istovremeno prva EU operacija koja se oslanjala na korišćenje NATO kapaciteta, na osnovu Berlin-plus aranžmana. Operacija *Konkordija* nasledila je NATO operaciju *Saveznička harmonija* (*Allied Harmony*) imajući za cilj da obezbedi sigurnost posmatračima EU i OEBS, koji su nadgledali primenu Ohridskog sporazuma postignutog 2001. godine, koji je zaustavio sukob između makedonskih Albanaca i makedonske države. Operacija *Konkordija* pokrenuta je posle zahteva makedonskih zvaničnika, a nikada nije formalno odobrena od UN, iako je rezolucija 1371 Saveta bezbednosti UN ohrabruje.

U skladu s odredbama iz paketa Berlin-plus, lanac komandovanja išao je od DSACEUR-a kao glavnog komandanta operacije ka EU komandantu na terenu, čiji je štab bio u Skoplju. Takođe, jedan EU tim nalazio se i u sedištu južnog krila NATO u Napulju. Misija je bila sačinjena od oko 350 ljudi, iz dvadeset i sedam država, od kojih su trinaest bile članice EU. *Konkordiju* je zamenila EU policijska misija *Proksima* (*Proxima*). Njen cilj bio je da pomogne razvoj makedonske policije u skladu s evropskim i međunarodnim standardima, a posebno da podrži napore u suzbijanju organizovanog kriminala. Sačinjavalo ju je osoblje od 200 ljudi.

Na osnovu iskustava u izvođenju operacije *Konkordija* i upotrebi NATO kapaciteta od EU tokom njenog trajanja, NATO i EU održale su zajedničku vežbu kriznog menadžmenta od 19. do 25. novembra 2003. godine, označenu kao CME-CMX03. Svrha te vežbe bila je da na osnovu prvih praktičnih iskustava u zajedničkom delovanju NATO-a i EU u upravljanju krizama, i primeni odredaba iz Berlin-plus aranžmana, unapredi buduću saradnju dve organizacije u ovoj oblasti.

Za sada je, međutim, najveći vojni izazov za EU pokretanje misije EUFOR-a pod nazivom *Altea* u Bosni i Hercegovini, koja se takođe odvija na osnovu aranžmana Berlin-plus. EUFOR je nasledila Alijansine mirovne snage SFOR 2. decembra 2004. godine. Šefovi država i vlada članica EU, na sastanku 18. juna 2004. godine, u Briselu, izrazili su rešenost da EU preuzme vojnu misiju u Bosni i Hercegovini. Nakon desetak dana, šefovi država i vlada

Zapadni Balkan: Tema od posebnog interesa na susretima predstavnika EU i Alijanse

članica NATO-a saglasili su se s ovakvom odlukom EU zasnovanom na Berlin Plus aranžmanima.

Misija EUFOR *Altea* utemeljena je na rezoluciji Saveta bezbednosti UN 1575, usvojenoj 22. novembra 2004. godine. Kao i misije koje su joj prethodile (IFOR i SFOR) i EUFOR *Altea* ima prvenstveni cilj da obezbedi poštovanje sprovođenja Dejtonskog mirovnog ugovora, kao i da doprinese uspostavljanju bezbednog okruženja u Bosni i Hercegovini. Na početku, bilo je raspoređeno 7.000 pripadnika EUFOR, dok je za ovu godinu predviđeno smanjenje trupa na oko 2.500 vojnika. Trenutno, u operaciji EUFOR *Altea* učestvuju 34 države (24 od njih su članice EU). Slično kao prilikom odvijanja operacije *Konkordija*, u Makedoniji, lanac komandovanja ide od DSACEUR, kao glavnog komandanta operacije, ka EU komandantu na terenu, čiji se štab nalazi u Sarajevu. Kao i ranije, jedan EU tim nalazi se u sedištu južnog krila NATO u Napulju.

NATO je nastavio svoje prisustvo u Bosni i Hercegovini preko svog štaba u Sarajevu, koji čini oko 150 službenika. Štab NATO pomaže reformu sistema odbrane u Bosni i Hercegovini i delotvornu integraciju u program Partnerstvo za mir. Takođe, štab NATO-a u Sarajevu aktivan je i u oblasti borbe protiv terorizma, traganja za licima osumnjičenim za ratne zločine i obaveštajnim poslovima.

NATO, EU i stabilnost Zapadnog Balkana

Zapadni Balkan je oblast i tema od posebnog interesa i značaja za NATO i EU. Diskusije o situaciji na Zapadnom Balkanu postale su opšte mesto svih konsultacija koje se obavljaju između dve organizacije, a naročito sastana-

ka Severnoatlantskog saveta i Političko-bezbednosnog komiteta EU.

Već nakon prvog formalnog susreta ministara spoljnih poslova država članica NATO i EU, 30. maja 2001. godine, u Budimpešti, Džordž Robertson i Havijer Solana izdali su zajedničko saopštenje o Zapadnom Balkanu. U njemu se naglašava da su na Balkanu i NATO i EU ozbiljno angažovani u komplementarnim naporima koji vode ka jačanju bezbednosti, stabilnosti i regionalne saradnje. Ministri su potvrdili njihovu opredeljenost da nastave blisku saradnju i konsultacije između NATO i EU, u cilju suočavanja sa zajedničkim izazovima u regionu.

Prilikom smirivanja krize u Makedoniji, nastale pobunom etničkih Albanaca 2001. godine, NATO i EU pokazali su izuzetno visok stepen saradnje i koordinacije zajedničkog delovanja. Uspevši u postizanju prekida vatre između makedonske vlade i pobunjenih albanskih grupa, i pokrećući pregovarački proces, NATO i EU su (uz učešće OEBS-a) međusobnim naporima doveli do potpisivanja Ohridskog sporazuma, 13. avgusta 2001. godine.

Situacija u južnoj Srbiji, posle pobune etničkih Albanaca slične onoj u Makedoniji, takođe je bila u središtu pažnje NATO i EU, tokom 2001. godine, kada su se efikasnom preventivnom akcijom izbegli veći sukobi. Zahvaljujući bliskoj saradnji NATO, EU i državnih organa Republike Srbije i SR Jugoslavije, dogovoren je brz prekid vatre i otpočinjanje političkog procesa, oličenog u uspešno obavljenim lokalnim izborima, jula 2002. godine.

Strateški okvir zajedničkog delovanja NATO i EU u regionu Zapadnog Balkana postavljen je 29. jula 2003. godine objavljivanjem Usklađenog pristupa za

Evropska bezbednosna i spoljna politika: Konsultacije civilnih i vojnih funkcionera EU

Zapadni Balkan, u kojem su definisane ključne oblasti u kojima se može ostvariti saradnja Alijanse i EU u regionu, naglašavajući zajedničku viziju i rešenost koju obe organizacije dele u cilju uspostavljanja stabilnosti na ovom prostoru. U dokumentu se ističe da će na Zapadnom Balkanu obe organizacije usklađeno delovati, izbegavajući pri tome neprijatna iznenađenja i deleći zajedničku viziju za budućnost regiona. U osnovi te vizije stoji samoodrživa stabilnost zasnovana na demokratskim i delotvornim vladinim strukturama i održiva tržišna privreda. Prema ovom dokumentu, ključne oblasti za usklađen pristup NATO i EU u podršci stabilnosti i bezbednosti u regionu su: prevencija sukoba i krizni menadžment; reforma sistema odbrane; jačanje vladavine prava, borba protiv terorizma; granična bezbednost i kontrola naoružanja.

Opređenost da se nastavi zajednički pristup NATO i EU regionu Zapadnog Balkana, uočljiv je i u Deklaraciji sa NATO samita u Rigi novembra 2006. godine. U toj deklaraciji se navodi uspešna saradnja Alijanse i Evropske unije na prostoru Zapadnog Balkana, uključujući onu koja je ostvarena aranžmanom Berlin-plus u vezi s operacijom Evropske unije *Altea*, odajući joj priznanje za doprinos miru i bezbednosti.

Takođe, EU i NATO imali su svoje predstavnike i u tzv. Kontakt grupi plus, koja je igrala aktivnu ulogu tokom pregovora o konačnom statusu Kosova i Metohije, koji su pod okriljem UN vođeni 2006. i 2007. godine u Beču. Predstavnik NATO u Kontakt grupi plus bio je ambasador Džejsms Perđu, a EU Štefan Lene.

Zajedničko delovanje na drugim kontinentima

Trenutno, NATO i EU rade zajedno u raznim delovima sveta van Berlin-plus aranžmana. Na primer u Darfuru (Sudan) Alijansa i Evropska unija su aktivni u cilju sprečavanja i ublažavanja posledica nasilja koje se dešava u toj oblasti. Afrička unija je 25. aprila 2005. godine zatražila logističku pomoć NATO-a i EU da bi mogla da proširi svoju mirovnu misiju AMIS u regionu.

Obe organizacije izašle su u susret tom zahtevu. NATO je obezbedio vazdušni transport za trupe Afričke unije i bio uključen u obuku afričkih trupa u strategijskom planiranju i operativnim procedurama. S druge strane, EU je obezbedila pomoć u vojnom planiranju i policijskom obezbeđenju. Iako su EU i NATO uspostavili zajedničku ćeliju za koordinaciju u Adis Abebi kako bi unapredili podršku misiji Afričke unije koordinacija napora Alijanse i Evropske unije u Darfuru pokazala se kao složen proces, prevashodno opterećen političkim nastojanjima za dokazivanjem prvenstva u obezbeđivanju pomoći u ovom delu sveta.

Svako na svoj način, NATO i EU, u skromnoj meri doprinose unapređenju bezbednosti i stabilnosti u Iraku. Alijansa je angažovana preko misije za obuku iračkih oficira viših činova, kako u samoj zemlji tako i van nje. Alijansa, pored toga, koordiniše pojedinačne doprinose koje države članice i partnerske države daju u svrhu poboljšanja obuke i opremljenosti iračkih snaga bezbednosti. Evropska unija je od 1. jula 2005. godine uspostavila u Iraku svoju misiju vladavine prava EUJUST LEX, koja ima cilj da osnaži kapacitete iračke države za borbu protiv kriminala, prevashodno obukom viših službenika.

Transatlantski izazovi

U središtu debate koja se vodi o odnosima NATO i EU već je dugo prisutna evropska dilema između dve škole mišljenja – atlantista s jedne i evropocentrika s druge strane. Atlantisti naglašavaju potrebu saradnje sa SAD i veruju da bi NATO trebalo da ostane, ako ne jedina, a ono barem prvenstvena vojna snaga u evroatlantskom prostoru. Za atlantiste, zajednička spoljna i bezbednosna politika EU trebalo bi da bude samo sredstvo za ojačavanje evropskog stuba u okviru NATO, i za njih je neprihvatljiva bilo koja inicijativa koja bi diskriminirala države članice NATO koje nisu istovremeno i članice EU.

Atlantisti su ređe skloni kritici SAD, a u slučaju vojnih operacija EU insistiraju na bliskoj saradnji s NATO-om. Takođe, atlantisti su manje spremni da podrže aktivniju ulogu EU u slučajevima u kojima su SAD već diplomatski ili vojno angažovane. U okviru EU, postojećim atlantistima smatraju se Velika Britanija, Holandija, Danska, Portugal, ali i skoro sve nove države članice EU iz Centralne i Istočne Evrope. Stoga se, nakon proširenja članstva EU uvećao broj atlantistički opredeljenih država, što je istaklo prisutne dileme o odbrambenoj i bezbednosnoj ulozi EU i povećalo osetljivost na sve inicijative koje mogu biti protumačene kao pretnja jedinstvu NATO-a.

S druge strane, evropocentrici žele da vide jaku i ujedinjenu Evropu, prisutnu i uvaženu na međunarodnoj pozornici. Za evropocentrike, jačanje prepoznatljivog evropskog odbrambenog identiteta preko ESDP-a, u krajnjem smislu, može se smatrati kao alternativa NATO-u. U ovom trenutku, najistaknutijim evropocentričnim državama mogu se smatrati Francuska, Španija, Italija, Belgija, kao i članice EU koje nisu članice NATO. Evropocentrici su skloniji da zahtevaju aktivniju ulogu EU u rešavanju međunarodnih problema i sukoba, i spremniji su da kritikuju ponašanje SAD u međunarodnim odnosima.

U jeku transatlantske debate o ratu u Iraku, na sastanku šefova država i vlada Francuske, Nemačke, Belgije i Luksemburga, aprila 2003. godine u Briselu, izneta je belgijska ideja o uspostavljanju potpuno nezavisnog i opremljenog centra za planiranje operacija EU, u briselskom predgrađu Tervuren. Na sastanku nije bila zastupljena Velika Britanija, koja je u tom trenutku zdušno podržavala američku invaziju na Irak, čemu su se odlučno protivile ove četiri države.

Predlog o uspostavljanju operativnog centra EU zaostrio je postojeću podjelu izazvanu Iračkom krizom. Sa svoje strane, SAD su bile ohrabrene u sumnjama da su Francuska i Nemačka odlučne u nameri da podriju NATO. Tadašnji američki ambasador pri NATO-u, a sadašnji pomoćnik državnog sekretara SAD Nikolas Berns nazvao je predlog najvećom pretnjom za budućnost Alijanse, dok je London objavio da će blokirati svaku inicijativu koja bi mogla da podriju NATO. Ipak, kao plod političkih kompromisa, francuski predsednik Žak Širak i nemački kancelar Gerhard

Šreder napustili su prvobitnu ambicioznu ideju o uspostavljanju centra u Tervurenu. Umesto toga, u okviru tada već aktivnog Vojnog štaba EU formirana je mala jedinica za planiranje pod nazivom Civilno-vojna ćelija.

Od tada, razvoj Evropske bezbednosne i odbrambene politike išao je više ka razvoju sposobnosti i izvođenju operacija, a ne toliko ka stvaranju novih institucija. Krajnji dogovor o uspostavljanju Civilno-vojne ćelije unutar Vojnog štaba EU, utvrđivao je da će ona biti upotrebljena samo u slučaju kada NATO kao celina nije angažovan, i samo ako nijedna od EU članica ne ponudi jedan od raspoloživih nacionalnih štabova za planiranje i izvođenje operacija.

Ipak, nakon četiri godine, tačnije 1. januara 2007. godine, u Briselu je s radom počeo Operativni centar EU, nastao u okrilju Civilno-vojne ćelije, koji omogućava da EU potpuno samostalno planira i vodi operacije upravljanja krizama. Evropska unija je na ovaj način dobila i treću mogućnost za planiranje i vođenje operacija (uz oslanjanje na kapacitete NATO-a, na osnovu Berlin-plus aranžmana, kao i korišćenje nacionalnih štabova nekih država članica: Francuske, Velike Britanije, Nemačke, Italije i Grčke).

Takođe, klauzula o kolektivnoj odbrani, koja se našla u nacrtu Evropskog ustava, izazivala je strepnju Amerike da bi se time EU mogla pretvoriti u organizaciju kolektivne odbrane koja bi obesmislila postojanje NATO-a. U daljem postupku, ta je klauzula izbačena iz nacarta. Osim toga, Amerikanci su imali rezerve i prema pojmu strukturne saradnje koji se takođe pojavio u nacrtu Evropskog ustava, a koji je podrazumevao da grupa EU članica, u skladu sa svojim mogućnostima, sposobnostima i interesima može ostvariti međusobnu napredniju saradnju na polju Zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Amerikancima je delovalo da to, na neki način, predstavlja institucionalizaciju duha skupa na kome je predloženo stvaranje centra u Tervurenu. Ta je odredba kasnije modifikovana, isključujući mogućnost da se strukturna saradnja grupe zemalja odnosi na pokretanje vojnih operacija, ili uspostavljanje novih institucija i štabova, bez saglasnosti ostatka članica EU, već prvenstveno na razvoj sposobnosti. Takođe, u nacrtu Evropskog ustava potvrđuje se da odredbe koje se tiču Evropske bezbednosne i odbrambene politike neće ni na koji način ugroziti poseban karakter bezbednosne i odbrambene politike određenih država članica EU, koje vide svoju zajedničku odbranu ostvarenu u okviru NATO (član I-41.2).

Nadalje, u Evropskoj strategiji bezbednosti, temeljnom doktrinarnom dokumentu za delovanje EU u oblasti spoljne i bezbednosne politike, koji su šefovi država unije usvojili 12. decembra 2003. godine, na nekoliko mesta se naglašava značaj NATO-a za evropsku bezbednost i potreba očuvanja dobrih transatlantskih odnosa. Naš cilj bi trebalo da bude delotvorno i uravnoteženo partnerstvo sa SAD, kaže se u poslednjem poglavlju Evropske strategije bezbednosti.

U neposrednoj budućnosti, dodatni izazov za odnos ove dve organizacije svakako će predstavljati njihova saradnja u

Avganistanu, i na Kosovu i Metohiji. Složenost bezbednosne situacije u Avganistanu nameće potrebu usklađenog pristupa NATO-a i EU u nastojanju da se stabilizuju prilike u toj zemlji, i doprinese izgradnji institucija. Alijansa i Evropska unija se nalaze u središtu tog napora. Misija ISAF, koja je pokrenuta još decembra 2001. godine, u ovom trenutku je najveća NATO operacija, u kojoj većinu trupa obezbeđuju evropske države. Uz to, tokom juna 2007. godine, EU je u Avganistanu pokrenula policijsku misiju EUPOL čiji je mandat da stručno podrži razvoj kapaciteta Ministarstva unutrašnjih poslova Avganistana.

Bez obzira na to kakvo će biti konačno rešenje statusa Kosova i Metohije, NATO će tamo ostati vojno angažovan još izvesno vreme. Posle odluke Saveta bezbednosti o statusu Kosova i Metohije, međutim, EU će sasvim sigurno preuzeti glavnu civilnu ulogu od UNMIK-a. Još u aprilu 2006. godine, oformljen je EU tim za planiranje, koji ima zadatak da pripremi uslove za uspostavljanje buduće EU misije vladavine prava. Zbog tog razloga, smatra se da bi NATO i EU već sada trebalo da definišu parametre saradnje u narednom periodu. Policijske aktivnosti EU bi takođe morale da budu usklađene s vojnim aktivnostima NATO-a, u cilju obezbeđivanja sigurnosti za sve stanovnike Kosova i Metohije i stabilnosti čitave oblasti.

Pokretanje programa Partnerstvo za mir značajno je doprinelo celokupnoj promeni u političkoj i bezbednosnoj atmosferi u evroatlantskom prostoru. To je još uvek veoma važno sredstvo za intenzivno prilagođavanje tranzicionih zemalja savremenim standardima bezbednosne politike, međunarodne vojne saradnje i reformi sistema odbrane. NATO je naročito aktivan u reformi sistema odbrane država Zapadnog Balkana.

S druge strane, u poređenju s EU, NATO ima veoma ograničene kapacitete u ekspertizi i sredstvima za celokupnu reformu sektora bezbednosti u nekoj državi i isključivo se zadržava na reformi sistema odbrane. Upravo se u tome, međutim, može uočiti prostor za komplementarnost NATO i EU. Evropska unija je u poslednje dve godine u velikoj meri razvila pristup ka reformi sektora bezbednosti, u raznim vidovima, oslanjajući se na čitav niz sredstava koja joj stoje na raspolaganju.

NATO i EU u budućnosti

Početak 21. veka u međunarodnim odnosima obeležen je, pored ostalog, i rastućom ulogom EU kao bezbednosnog činioca. Obim i intenzitet bezbednosnih izazova i pretnji u savremenom svetu zahteva od Evropljana pojačano prisustvo u prostoru van matičnog kontinenta. Svesna novih okolnosti i bezbednosnih implikacija ubrzane globalizacije, EU je razvila sopstveni način suprotstavljanja bezbednosnim izazovima na realističan i delotvoran način. Sposobnost i spremnost Evropske unije da angažuje širok spektar civilnih, ali i vojnih instrumenata u svim vidovima upravljanja krizama smatra se njenom velikom prednošću.

Od stvaranja Evropske bezbednosne i odbrambene politike veliki izazov ostao je definisanje odnosa i nivoa

saradnje između EU i NATO. Čitava debata o odnosu između NATO i EU vodila se oko pitanja kako istovremeno obezbediti evropsku autonomiju u oblasti odbrane i bezbednosti, a ne narušiti Alijansu. To je često bio veoma težak zadatak jer mnogi sa zapadne strane Atlantika smatraju da stvaranje i razvoj Evropske bezbednosne i odbrambene politike može trajno oslabiti NATO. Slično tome, očigledna su i neslaganja između samih država članica EU u pogledu neophodnog nivoa saradnje između ove dve institucije. Postoje i verovanja da su odnosi između EU i NATO, u stvari odraz odnosa EU i SAD, drugim rečima da reflektuju transatlantske veze.

Nema sumnje da je smisljenoj i aktivnoj transatlantskoj vezi potrebna jaka Evropa, kao i da bi Alijansa trebalo da ostane i da se razvije kao središte tog dijaloga. Avganistan i Irak otkrivaju pre granice nego meru moći SAD u današnjem svetu. Stoga je i Evropljanima i Amerikancima potrebno da imaju instituciju sposobnu i voljnu da služi kao forum za međusobni dijalog.

Za sada je nejasno kako će dalji razvoj Evropske bezbednosne i spoljne politike uticati na odnos između EU i NATO, delom jer obe organizacije prolaze kroz duboke preobražaje, a delom, jer dinamika savremenih bezbednosnih izazova i pretnji pretpostavlja veliku neizvesnost procena. Kako je skoro ukazao i generalni sekretar NATO Jap de Hop Shefer, bezbednosno okruženje u 21. veku zahteva nov kvalitet u odnosima NATO i EU. Savremeni izazovi zahtevaju sveobuhvatan pristup bezbednosti, u kojem su vojna i civilna sredstva upotrebljena zajedno, na usklađen način.

U svetu suočenom s nizom velikih političkih i bezbednosnih izazova ima mesta za obe organizacije. Imajući u vidu uticaj globalnih pitanja na transatlantske odnose, nameće se potreba procene obima zajedničkog polja delovanja, ali i prirode međusobnih razlika. Jer, uprkos svemu, NATO i EU ostaju dve suštinski različite institucije, s posebnim pravilima, funkcijama i navikama. Čak, i sama EU-NATO deklaracija o Evropskoj bezbednosti i odbrambenoj politici, koja je izvor polaznih principa za njihovu međusobnu saradnju, tvrdi da su EU i NATO organizacije različite prirode.

Te različitosti su i najveći izvor neizvesnosti za budućnost odnosa EU i NATO. Uzevši u obzir nameru EU da deluje autonomno, postavlja se pitanje šta će se desiti ako NATO i EU budu želeli da deluju na različite načine, u određenoj situaciji. Kapaciteti su isti, budući da NATO i EU nemaju vojnika, aviona, ili brodova koji bi mogli da budu u istom trenutku na dva različita mesta. Takođe, ostaje nejasno koliko će se još EU oslanjati na Berlin-plus aranžmane, s obzirom na ubrzani razvoj sopstvenih kapaciteta za planiranje i vođenje operacija, naročito otvaranjem Operativnog centra EU od početka ove godine. Kada se pogleda koliko su raznovrsni i složeni izazovi našoj bezbednosti danas, moglo bi se zaključiti da ima puno prostora za dalji razvoj saradnje NATO i EU.

Policijske misije EU pružaju značajan doprinos uspehu stabilizacionih operacija

Ipak, prevlađuje mišljenje da će razvoj Evropske bezbednosne i odbrambene politike samo dopuniti, možda čak i ojačati NATO. U svakom slučaju, osnažice poziciju EU kao kredibilnog spoljnopolitičkog i bezbednosnog činioca na međunarodnoj sceni. Za Evropsku uniju je veoma važno da poseduje autonoman kapacitet da pokreće svoje vojne operacije u slučajevima kada NATO, kao celina, nije spreman ili nije sposoban da reaguje. Iako i dalje postoji gruba podela prema kojoj je NATO pretežno zadužen za masivne vojne operacije, a EU uglavnom za civilne operacije manjeg ili srednjeg obima, očigledno je da Alijansa u poslednje vreme pokreće i manje humanitarne misije i misije za obuku, dok se EU sve više upušta u ozbiljne vojne operacije.

Razvojem Evropske bezbednosne i odbrambene politike – ESDP, dat je doprinos produblivanju integracionog procesa unutar EU i uspostavljanju jedinstvene evropske bezbednosne kulture koja je uzimala u obzir objedinjavanje različitih bezbednosnih tradicija, interesa i odbrambenih kapaciteta, kako tadašnjih članica, tako i dolazećih kandidata za članstvo u EU. Stoga je ESDP nametnuo potrebu da se, pored političke, ekonomske i pravne sfere, EU integracija delotvorno odvija i na polju odbrane i bezbednosti. Ipak, još uvek veliki broj članica EU vide SAD i NATO kao prvenstvene garante sopstvene bezbednosti i nisu ni na koji način spremne da podrže aktivnosti koje bi suštinski dovele u opasnost tu pretpostavku.

Sve nove članice EU iz Centralne i Istočne Evrope pre prijema u EU prvo su postale članice NATO. Nema razloga da se sumnja da se i u slučaju država Zapadnog Balkana

neće poštovati taj redosled. Iako ti procesi nisu bili potpuno paralelni, oni su u velikoj meri međusobno podsticajni. Stoga bi, NATO i EU, trebalo da uspostave i zajednički dijalog o proširenju obe organizacije, koordinišući napore, aktivnosti, pomoć i doprinose u slučaju država koje imaju u izgledu da postanu njihov deo. Tako bi se uklonila zamka u kojoj bi neki mogli da se nađu, pogrešno misleći da je ESDP alternativa za NATO.

Nakon osam godina od svog formalnog nastanka, ESDP je, nesumnjivo, pokazao svoju uspešnost. Odolevajući političkim, institucionalnim i materijalnim ograničenjima, Evropska bezbedosna i odbrambena politika je postojano gradila svoju strukturu, kapacitete i doktri-

narno opravdanje postojanja. Svoju svrsishodnost ESDP je proveravao u brojnim civilnim i vojnim misijama sprečavanja ili rešavanja kriza, od Bosne i Hercegovine, do Darfura i Ačea (Indonezija).

U svakom slučaju, dalji razvoj ESDP-a zavisice podjednako od percepcije bezbednosnih izazova, ali i dinamike razvoja same EU, vidno uzdrmane nakon neuspeha referendumu o Evropskom ustavu, u Francuskoj i Holandiji. S druge strane, mera spremnosti Evropske unije da igra ulogu strateškog činioca na svetskoj političkoj sceni biće u velikoj meri određena zajedničkim interesom, spremnošću i mogućnostima za jačanje ESDP-a.

Za sada, dok ESDP još uvek nije napunio ni deceniju od stvaranja, dovođenje u pitanje budućnosti NATO-a svakako je preuranjeno, smelo i rizično. Šta će se dešavati na globalnom planu, i kako će se EU razvijati u oblasti odbrane i bezbednosti ostaje da se vidi u narednih deset do petnaest godina. Uprkos svemu, EU–NATO odnosi ostaju okosnica evroatlantske, ali u velikoj meri i globalne bezbednosti u vremenu koje je pred nama. ■

Korisni linkovi:

Evropska odbrambena agencija
<http://www.eda.europa.eu/>

Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU
http://europa.eu/pol/cfsp/index_en.htm

Odnosi NATO - EU
<http://www.nato.int/issues/nato-eu/index.html>

Institut za bezbednosne studije EU
<http://www.iss-eu.org/>